

דיני תפילה בציבור - ובחצירות, קריאת התורה, טבילה במקוה וט' קבין

חצר ביהמ"ד

ט. אבל להוציא ס"ת לחצר הביהמ"ד, אע"ג שנראה מפשטות ההלכה שלהוציא ס"ת לרחובה של עיר הוי בזיון לס"ת, מ"מ משמע מדברי השער אפרים שבחצר ביהמ"ד הוי כמו הביהמ"ד.

ראיה מהכנסת ספר תורה

י. מהא דכתב השער אפרים לגבי המנהג שנהגו כשהכניסו ספר תורה חדש לביהמ"ד, יצאו ראשי הקהל עם הספרי תורה שיש כבר בביהמ"ד, שכתב שם שאין לצאת מפתח ביהמ"ד, אבל בעזרה של הביהמ"ד מותר לצאת עם ספרי תורה. ומשמע מדבריו שבחצר ביהמ"ד מותר להוציא את הס"ת, דנחשב כחלק מהביהמ"ד.

הוצאה לרחוב – בזיון ס"ת

יא. אבל להוציא ס"ת מהביהמ"ד אפ"ל אם מניחו בקביעות ליום שלם בתוך בית, אלא שקורא בחצר ביתו או ברחוב, אין בידינו להקל, כי זה בזיון ס"ת.

תפילה בציבור

צירוף מנין עשרה

יב. כשאי אפשר להצטרף למנין עשרה, מפני שאסור להקהל יותר מעשרה, ומתפללים בחצר כמה אנשים וכמה אנשים מתפללים בחצר בתיהם [מרפסות], יש לדון בזה;

מקצתו רואים בהלכות זימון

יג. דהנה לגבי זימון בברכת המזון נתבאר בהלכה, שאם שני חבורות שאכלו כל אחד בחדר נפרד, ואין אצל כל אחד עשרה, מ"מ אם מקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין לזימון.

בהלכות תפילה

יד. המחבר בהלכות תפלה בסימן נה דימה דין זה להלכות תפלה בציבור, ששתי חבורות שמתפללים בשתי רשויות או בשני בתים, ומקצתן רואין זו את זו, יכולים להצטרף למנין עשרה, והוי תפילה בציבור.

הפסק שביל של רבים

טו. אלא שמבואר בהאי דינא שאסור שיפסיק בין שני החבורות שביל של רבים, לכן א"א לצרף מנין אחד, ממרפסות שבשני צדדי הרחוב, אלא רק אם הם בחצר של הבנין, או אפילו אם חלק מן המנין עומדים על המדרכה ליד הבנין, דזה עדיין לא הוי הפסק כשביל, מצטרפים.

היתר בשעת הדחק

טז. ובעיקר האי דינא לצרף שני חבורות כתב המשנה ברורה שלכתחילה לא יסמכו על קולא זו, כי יש פוסקים דס"ל שא"א לדמות תפלה בציבור לזימון, כי תפילה בציבור הוא ענין של כל בי עשרה שכינתא שריא, וכשהם מחולקים לשנים וכדו', לא הוי בי עשרה, וזימון הוי ענין של צירוף זימון לברכה, ובראיה זו את זו סגי, מ"מ הואיל ומעיקר הדין כתב המחבר להלכה כן, ועתה

הקדמה

א. נדבר עתה הלכות מצויות ושכיחות לרגל המצב השורר בארצנו ובעולם כולו, בדיני תפילה בציבור, והמסתעף.

שמירת הבריאות

ב. היות ומטעמי הבריאות נאסר להקהל הרבה אנשים יחדיו, וכן שלא לעשות מנינים אלא במקום פתוח, ובמרחב גדול, וא"א להתפלל בביהמ"ד, ואכן יש לשמור ולהיזהר על כל הכללים שמומחי הרפואה מיעצים, כי בשל תורה הם הפוסקים בעניני הרפואה.

הוצאת ס"ת מקומו הקבוע

טלטול ס"ת ליום

ג. ועל אשר טלטול ספר תורה לקרוא קריאת התורה ביום שיש בו קריאה, הנה מבואר בהלכה שאסור לטלטל ספר תורה ממקומו הקבוע, אפ"ל כדי לקרות בו, אא"כ משאירו במקום ההוא ליום או שני ימים.

לטלטל ס"ת לשבת אחת

ד. ולכן מותר לטלטל ספר תורה ליום השבת, דהיינו שנוטלו מהבית מדרש ביום שישי ומחזירו במוצ"ש, כדי לקרות בו את הקריאות של שבת.

ג' קריאות

ה. מה שידוע, שאסור לטלטל ס"ת אלא א"כ יקראו בו ג' קריאות, אין לדבר זה מקור ושורש בהלכה, ועיקר הקפידא המובא בהלכה הוא שלא לטלטל את הס"ת בטלטול בעלמא, אבל אם מניחו במקום שהביאו ליום שלם, מותר.

הוצאת ס"ת עבור מנין בבית האסורים

ו. והנה מבואר בביאור הלכה שמנין אנשים שהיו חבושים בבית האסורים שלא שמעו קריאת התורה, מותר לטלטל בשבילם את הס"ת, גם רק לקריאה אחת, ולא שמשאירו שם. דין זה אמור רק לחבוש בבית האסורים.

המצב בזמן הזה

ז. בגוונא דידן א"א להגדיר את מה שאין אנו יכולים ללכת לביהמ"ד כחבושים בבית האסורים, ולכן אין לטלטל את הס"ת, אא"כ יהא מונח במקום שמטלטלו במשך כל היום, ולא יטלטלו רק לצורך הקריאה.

הוצאת ס"ת ברחובות קריה

להוציא בבית המדרש

ח. מותר להוציא את הס"ת במתחם הביהמ"ד אפילו שמטלטלו מחדר לחדר.

ביוון וכו'"] באחד מהמרפסות, שיש שם ג' אנשים, והנה קריאת התורה חייב להיות שבעה קרואים, ושאלו האם יכולים להעלות אדם שעומד בחצר למטה או במרפסת אחרת, והיינו שיברך את ברכות התורה, וישמע את הקריאה בלא לראות את הס"ת, האם חשוב כעולה לתורה.

דין העולה לתורה לכתחילה שיקרא את הכתב

כד. שורש השאלה היא, בהקדים לבאר, כשקורים אדם שאינו יכול לקרות בתורה, האם יכול לברך ברכות התורה, ונחלקו בזה הפוסקים, הרמ"א נקט שאם אינו יכול לקרות בתורה לא יעלוהו, וכתב, שלכתחילה כל העולה לתורה, יקרא ביחד עם הבעל קורא מתוך הכתב את הקריאה -.

להעלות סומא וע"ה בדיעבד

כה. אבל בדיעבד שאינו יכול לקרוא מתוך הכתב, כגון שיש שם רק כהן אחד שהוא סומא או עם הארץ, מותר להעלותו לס"ת, ולברך את הברכות, אע"פ שאינו יכול לקרות, מ"מ מדין שומע כעונה – ששומע את מה שהבעל קורא אומר, יכול לעלות.

היתר מדין שומע כעונה

כו. וכן יש לדון בגוונא דידן שאינו יכול לעלות לס"ת כי הוא נמצא בחצר אחרת לגמרי, מ"מ מדין שומע את מה שהבעל קורא, יוכל לכא' לברך ברכת התורה, במקום שהוא שם.

החילוק בין סומא לעומד ברשות אחרת

כז. אולם נראה שאין לדמותו לסומא, כי בסומא שעומד ליד ס"ת ומברך, ניכר מתוך מעשיו וברכותיו שהוא עולה לתורה, אבל אם הוא לא עומד ליד הס"ת, אינו יכול לעלות, כי אע"ג שהסומא יוצא מדין שומע כעונה, מ"מ עדיין הוא עומד נגד הכתב של הס"ת.

נכה בביתו

כח. כן מצוי נידון זה בבית מדרש, שקראו לעלות אדם נכה שיושב על כסא גלגלים, ואינו יכול לעלות לתורה, אם יכול לברך במקום שהוא נמצא שם, ובגוונא דין איכא להקל טובא, כי מ"מ הרי הוא נמצא ברשות אחד שהס"ת נמצא בו, אבל בגוונא שהמנין פרוס על כל המרפסות וכל אחד נמצא ברשותו, בוודאי שלא ניקל לומר שיכול לעלות מרשות אחרת לגמרי. ואין לך בו אלא חידושו וחידוש הגדול שיכולים להעלות סומא לתורה.

עצה – הבעל קורא יעלה ז' פעמים

כט. במקום שאי אפשר באופן אחר, דהיינו שהאנשים הנמצאים ברשויות אחרים א"א להם לעלות למקום שקוראים בו את הס"ת. יש ליתן עצה בכה"ג, דמבואר בשו"ע בסוף הלכות קריאת התורה – סימן קמג, שבמקום שיש מנין ואין אחד מן המנין שיועדים לקרות בס"ת, יכול הבעל קורא, לקרוא את כל הז' קרואים, ויפסיק ז' פעמים, והוא יברך בכל הז' עליות.

היא שעת הדחק, אפשר לסמוך על שיטה זו, ולהצטרף במנין כגון דא.

ציורף מנין העומדים במרפסות שרואים את הש"ץ

יז. אלא שנשאלתי בגוונא שיש מנין המצטרפים ע"י שכל אחד או כמה מתפללים במרפסת ביתו, והמרפסות הם גבוהים זו למעלה מזו, שאין כולם רואים זו את זו, אבל השליח ציבור עומד למטה בחצר, והוא רואה את כולם, וכן כולם רואים אותו, האם הוי תפילה בציבור ע"י שהש"ץ מחבר את כולם ביחד.

ש"ץ העומד בפתח

יח. והנה מבואר בהלכה הן לגבי זימון והן לגבי תפלה בציבור, שאם יש שני חדרים נפרדים זו מזו, שיש פתח ביניהם, ובכל אחד מהחדרים יושבים חמשה אנשים, שאין האנשים רואים אלו את אלו, אבל בעובי הפתח עומד אדם שהוא רואה את שניהם, מבואר שאין אדם זה יכול לצרף שני החבורות, אבל אם הש"ץ עומד בפתח, בכוחו לצרף את שני החבורות למנין, הואיל וכולם צריכים להגיע לש"ץ, יכול הש"ץ לחברם ולצרפם למנין.

חילוק בין ש"ץ העומד בין החבורות לג' חבורות

יט. וכתב המג"א לבאר האי דינא, שכיון שכל חבורה לעצמה רואה את הש"ץ והש"ץ רואה אותם, והם צריכים להגיע אליו, מתחברים יחדיו. משא"כ בג' חבורות בג' חדרים זה לפנים מזה, שחבורה א' רואה חבורה ב' וחבורה ב' רואה חבורה ג', אבל חבורה א' אינה רואה חבורה ג', אינן מצטרפין, משום דרק ש"ץ שהוא רואה את שניהם הוא יכול לחבר שני החבורות יחד.

הדמיון לציורף המנין בחצר

כ. ולכא' בגוונא דידן שכולם העומדים במרפסות רואים את הש"ץ העומד למטה בחצר, והש"ץ רואה אותם, נלמד מדין זה, שמצטרפין ומחברין למנין עשרה.

דן אי ההיתר משום הפתח

כא. ואולי יש לדון לפקפק לדמות להאי דינא, כי כשעומד הש"ץ בפתח, אפ"ל שיש לזה חיבור בין החדרים, כמו שמצאנו לגבי חצר קטנה הפתוח לחצר גדולה, דהואיל ופרוץ במלואו לחצר הגדולה, חצר הקטנה נגרר אחר הגדולה, וא"כ י"ל שגם בפתח שבין שני החדרים, הפתח נגרר בתר שני החדרים.

הוכחה מדברי הפוסקים

כב. אולם מהנתינת טעם שנתבאר בפוסקים, המג"א בהלכות ברכת המזון, והשו"ע הרב בהלכות תפלה, נתבאר שעיקר הטעם שהש"ץ רואים אלו את אלו, ולכן הוא מחבר ביניהם, יש ללמוד גם לגוונא דידן בש"ץ שעומד למטה בחצר, והוא רואה את כולם וכולם רואים אותו, שהוא מחבר.

קריאת התורה בחצירות

לעלות לתורה מחצר אחרת

כג. עוד נשאלתי כשהמנין המצטרפים מצטרפים שלא במקום אחד, אלא כמה אנשים עומדים בחצר, וכמה ממרפסת ביתם, ורוצים הם לקרות בתורה, [ובגוונא שלא מוציאים את זה החוצה מחמת

שעת הדחק

ל. ולכן בשעת הדחק יכול הבעל קורא ואם יש עוד כמה אנשים בתוך חצירו, יכולים להתחלק בז' העליות, שיברכו הם את כל הברכות, בלי ז' עולים.

ברכת מעין שבע**ברכת מעין שבע בבית החתן**

לא. כשמתפללים במנינים מחולקים בחצירות הבתים כפי ההוראות, בלי שבת קודש, כתב המחבר לגבי ברכת מעין שבע – מגן אבות, [והמחבר דיבר ממנהג קדום (וכן יש כהנים מהג כזה) שבשבת שבע ברכות הלכו להתפלל בבית החתן], שאין מברכים ברכת מעין שבע.

טעם התקנה

לב. והטעם, דעיקר התקנה של ברכת מעין שבע הוא, משום שבזמננו היה הבתי כנסיות בשדות והיה מתפללים שמאחרים, וחששו שישארו לבד מפני המזיקין, ולכן התקינו ברכת מעין שבע, כדי שלא ישארו לבד.

מנין קבוע ושאינו קבוע

לג. ונשאר התקנה רק במנין קבוע בביהכ"נ, ואם אין מנין קבוע אין אומרים ברכת מעין שבע, אא"כ עשו מנין קבוע עם ס"ת במקום אחד לכמה ימים, שאז אפשר לומר ברכת מעין שבע.

המנהג עפ"י האריז"ל

לד. אולם למעשה עפ"י האריז"ל הק' ז"ל מובא שגם במנין שאינו קבוע, יאמרו ברכת מעין שבע, וכן נהוג במקהלות החסידים, וכן הוא המנהג.

להלכה אין מוחין

לה. והאמת שהמג"א הביא כבר מהריזב"ז שבמקום שאין מנין קבוע שמברכים ברכת מעין שבע, אין מוחין בידן.

נפילת אפים במקום שאין ס"ת**הנידון**

לו. והנה בחודש ניסן אין נופלים נפילת אפים, כמבואר בהלכה. אולם אידי דאירינן מדינים השכיחים במנינים ארעיים, נבאר דין דנפילת אפים, מבואר בהלכה, שאין נופלים נפילת אפים במקום שאין ס"ת.

חדר הסמוך לביהמ"ד

לז. משא"כ בביהמ"ד שיש שם ס"ת מותר ליפול נפילת אפים גם בחדרים הסמוכים שאין שם ס"ת.

אמירת תחנון בלי נפילת אפים

לח. והנה לא כולם יודעים ההלכה, שאע"פ שאין נופלים נפילת אפים, מ"מ את הקאפיטל [-פרק] רחום וחנון צריך לומר, ולא שאומרים קדיש מיד.

חודש ניסן ואייר

לט. למעשה אין דין זה נוגע לנו, דהרי עתה בחודש ניסן אין נופלים על אפים ואומרים מיד קדיש, ובע"ה בחודש אייר נזכה כולנו להינצל ולהיגאל מהמצב הזה, ונוכל להתפלל בבית מדרש, ובא לציון גואל.

טבילה במקווה – ט' קבין**טבילה במ' סאה שאובין**

מ. ועתה נבוא לבאר פרטי ההלכות לגבי מה שהרבה שואלים שבמצב הזה סגרו את המקוואות, וא"א לטבול במקווה, וגם א"א לטבול במקווה של מ' סאה מים שאובין, שיש בזה מעלה לגבי טהרת האדם.

טבילת עזרא

מא. מבואר בהלכה העצה של שפיכת תשעה קבין [לקמן נבאר פרטי השפיכה], והנה לגבי תוספת טהרה יש לדון אי מהני ט' קבין, כי מה שמבואר שמהני הוא לטבילת עזרא.

ט' קבין לתוספת טהרה

מב. בשל"ה הק' בהלכות ערב יום הכיפורים, כתב שלא מהני ט' קבין לתוספת טהרה, אולם בכמה ספרים מובא שאעפ"כ גם לתוספת טהרה, שפיכת ט' קבין הוא מעלה לטהרה.

סופר סת"ם

מג. סופר סת"ם שהובא כבר בקסת הסופר שילך לטבול במקווה טהרה בכל יום, מפני שהוא כותב שמות קדושים, מ"מ במקום הדחק שהמקוואות סגורים, מהני שפיכת ט' קבין, דזה נמי הוי מעלה לטהרה, כאמור.

שיעור ט' קבין

מד. שיעור ט' קבין לשיעור החזו"א [- שיעור הגדול] הוא 22 ליטר, ולשיעור הגר"ח נאה [-שיעור הקטן] הוא 13 ליטר.

סדר השפיכה

מה. סדר שפיכת ט' קבין מבואר שישפוך מכלי אחד שגודלו ט' קבין על גופו, או מג' כלים, שמגיע לט' קבין, ובכה"ג יזהר שלא יפסיק הקילוח, ולפני שגומר לשפוך מכלי הראשון יתחיל לשפוך מיד מכלי השני, וכן הלאה.

בשפיכה דוקא

מו. טהרת ט' קבין צריך להיות דוקא בשפיכה, ולא שיקח מים בידו וישפוך עליו.

מקלחת לט' קבין

מז. וכתבו גדולי פוסקי זמנינו - המנחת יצחק והשבט הלוי, ששפיכת ט' קבין אין צריך שיהיה ע"י כלים, וכן אי"צ שיהיה כח גברא, ומקלחת ג"כ מהני לשפיכת ט' קבין.

חורי המקלחת אין מעכבים

מח. והנה הגם שבמקלחת יש הרבה חורים שמכל חור יוצא קילוח, מ"מ מצטרף הכל לקילוח אחד, כמבואר במשנה ובהלכה לגבי פסול ג' לוגין מים שאובים הפוסלים את המקווה, שגם מכלי

טבילה באמבטיה גדולה

נז. ולגבי טבילה באמבטיה שיש בו מ"ס, מהני, כי הוי מחובר לקרקע, אע"ג שהוא כלי, מ"מ כיון שהוא מחובר ויש בו נקב של שפופרת הנאד לקרקע, נתבטל מכלי והוי כטובל בקרקע.

סתימת האמבטיה

נח. אולם יש בטבילה באמבטיה עוד פרטים, דאם הוא סותם את האמבטיה ע"י הפקק של האמבטיה, סובר הנודע ביהודה, שחזור להיות כלי, ולכן צריך לסתום את האמבטיה בפלסטיק או משהו אחר, שלא מחובר לאמבטיה.

הטלת ט' קבין בשבת קודש

נט. מותר להטיל על עצמו ט' קבין בשבת, [מים קרים אם מטיל ע"י מקלחת, כי במים חמים עלול לבוא לידי בישול, אבל ע"י כלי נראה שמותר ע"י מים חמים, כמו שהתירו טבילה במקוה בחמין, על פי דברי הקרבן נתנאל, כמובא במשנה ברורה סימן שכו], דהוי כמו טבילה.

עובדא מימי הרה"ק מוויטעבסק

יש לציין שבזמן הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטעבסק זצלה"ה בטבריה, היה ג"כ דבר גדול בעיר, והיה סגור בתוך הבית מימי הפורים עד אחר חג השבועות, [עם מנין] ולא יכלו לצאת החוצה, אחד מתלמידי הרה"ק, גבר עוז והלך לטבול במקוה טהרה בזמן הזה שהכל היה בהסגר, ול"ע פגע בו מידת הדין חלה ונסתלק, ואמר הרה"ק רמ"מ שלא נפטר מהמחלה והמגיפה, אלא שלא האמין במה שכתוב בתורה "אני ה' שוכן בתוך טומאתם", וזה לימוד גדול לימים האלו.

השי"ת יעזור שנזכה במהרה לקיים תפילות ומנינים כסדרן, ולטבול במקוה טהרה כראוי וכדת, ושיהיו כל ההלכות האלו להלכה ולא למעשה.

שיש כמה נקבים ושופך ג' לוגין מים שאובים, ג"כ פוסל את המקוה, אע"פ שאינו נשפך בקילוח אחד, רק מכמה הנקבים. חזינו מנייה שמקלחת שיש לה כמה חורים מהני לטהרת ט' קבין. ובתנאי שיוורד בקילוח, ולא טיפין טיפין.

פרטי דינים בט' קבין

מט. יש לדון בט' קבין האם צריך שיגיע לכל מקום בגוף, או שמהני גם אם לא מגיע לכל מקום אלא ששופך על כל גופו.

דיוק הפמ"ג מהרמב"ם אי צריך להגיע לכל מקום בגוף

נ. והנה בפמ"ג מדייק מדברי הרמב"ם שצריך שיגיע לכל מקום בגוף, כמו בטבילה במקוה, אולם הפמ"ג עצמו כתב שדבר זה לא שייך כמעט בט' קבין, כי איך יכול האדם לשפוך על עצמו על כל מקום בגוף. אלא צריך לשפוך על כל גופו.

ראוי לביאת מים

נא. אולם זה מבואר בפמ"ג ובמטה אפרים, שצריך שיהיה כל גופו ראוי לביאת מים, היינו שלא יהיה חציצה כלל על כל גופו, בפרמ"ג ובמטה אפרים הוסיפו שצריך להרטיב את רגליו במים, לפני ששופך ט' קבין, כדי שהמים יקדמו. וכמו במקוה שהמים מקדמים לטבילה, מפני שכשהוא נכנס לבור הטבילה, רגליו נרטבים ממימי המקוה, כן הוא בשפיכת ט' קבין.

זמן השהייה במקלחת

נב. זמן השהייה תחת קילוח המקלחת שיהיה בשיעור ט' קבין, הוא בערך ארבע או חמש דקות.

תליית שפופרת המקלחת על וו

נג. עדיף יותר אם אפשר לתלות את שפופרת המקלחת על וו, כך שיוכל להרים את ידיו, וכך יגיעו הט' קבין מים על כל גופו.

להעביר את השפופרת מיד ליד

נד. ואם אין לו וו על הקיר, ואוחז את השפופרת בידו האחת, יכול להעביר את השפופרת לידו השני, וישפוך כך את המים.

ראיה מספר חסידים

נה. ומצאנו ראיה לזה בדברי הספר חסידים, שכתב בענין דומה, שאם שופך ט' קבין על עצמו, ואוחז את הכלי בידו האחת, יכול להניח את הכלי באמצע הקילוח לפני שיכלו מים לרדת, וימחר להוריד ידיו, ויוצא בזה שפיכת ט' קבין על גופו.

עצה למלא את האמבטיה על גדותיו

נו. יש עוד עצה שהמים יגיעו לכל גופו, [זה לא מצוי לכל אחד בבית, אלא למי שיש לו אמבטיה גדולה] שממלא את כל האמבטיה – מ' סאה – [שיעור הקטן:] 288 ליטר, [ושיעור הגדול:] 330 ליטר, [שבדר"כ אפילו למי שיש לו אמבטיה כה גדולה א"א לטבול בהם במים שאובין, שזה עדיף מט' קבין וכנ"ל, כי צריך חוץ מהשיעור של מ' סאה שיוכל לטבול], ויושב בתוך המים חצי גופו, ויכול לצרף שפיכת ט' קבין ביחד עם ישיבה חצי גופו בתוך ארבעים סאה שאובים.